

Гордан Лемајић
РАЗВЕЗИВАЊЕ

Библиотека ТАЈАНСТВЕНА ТАЧКА

Уредник

Зоран Колунџија

На њредњој корици:

Угљеша Цолић: *Порџиреџ Гордана Лемајића*, 2015.

Фотџографија на њредлисџу

Александар Милутиновић

Фотџографија на залисџу

Бора Миросављевић

ГОРДАН ЛЕМАЈИЋ

РАЗВЕЗИВАЊЕ

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Крв је бубрила у кожи као у мешини. Глава, тело, удови, међуножје, све је претило праском. Изнад и испод очију титрала је белина; белина је опкољавала са свих страна, а понори су хранили игле страха... У близини није било никог... Ни старог Данила, ни Јордана, ни сестре Саре, ни докторке Нине... Куда су нестали? Соба је блештала, празна, уредна... „Шта се догађа? Шта је сада ово?“, понављао сам. Нешто ме је добро упропастило... Нешто ме је сасвим докучурило...

Мисли су кренуле уназад, да пронађу ослонац. Дух је грчевито млатарао простором без времена; тражио је било шта... Умирио сам се када су сузе и зној прешли у со...

Као последња искрица на згаришту, једна честица разума појави се однекуд и осветли тренутак живота.

„Јак си ти дечак“, чуо сам оца.

Сећања су нахрупила одједном... Ум је хтео да прсне... А онда сам почео да их ређам – непролазне слике доживљеног...

Прво сазнање наликује магли. Има сладак, а истовремено киселкаст укус. Подсећа на влагу и јаке мирисе, некада пријатне, некада непријатне. Јављало се ту, ваљда, неко светло... И било је топло. Онда је

постало још топлије и још пријатније. Па је било и хладно и мокро, и без ваздуха, па бучно, па тихо... Уследили су додири, много додира и милих гласова...

Живели смо у кући од ћерпича, Шаренокоса, Меда, бака, пас и ја. Ширу породицу чинили су још зечеви, кокошке и два мачка...

Мутно је призивање прошлости. Ипак, жигови личних искустава урезани су најдубље, по средини, између главе и трбуха, грла и срца. Негде у тој дужи, која зна да затрепери када прођем улицама детињства. Све је ту. Све је записано. Потребно је само почети. Потребно је да пронађем тишину унутрашњег света, изнесем је на дање светло, изазовем, подсетим душу да пропева и свезнајућим ветром подигне прашину; да засијају сећања...

Он је имао годину када сам угледао дан. Тај немирни пас дошао је у нашу кућу тако што га је Меда изабрао у мноштву штенаца једне штенаре у Ђакову, куда је ишао да посети тетку. У дворишту иза куће, домаћин и његова породица седели су за столом и ручали. Са њима за трпезом место је имао и одрастао боксер. Домаћица устаде од стола, отвори врата задњег дворишта и указа се шупа са мердевинама које воде на таван. Гледао је Меда кучиће и није могао да одлучи... Када је одозго један мали кочоперно залајао, пажња свих присутних заслужено му је припала. Меди није било јасно како је псић успео да се попне. После је закључио да је власница одгајивачнице сакрила штене како га купци не би видели. То никад није сазнао засигурно. Али

оно што се десило секунд касније ушло је у приче моје породице. Малишан се, пун сена, стрмекнуо наглавачке и, без кукњаве и страха, са чворугом на глави, наставио да кидише. Истог тренутка био је изабран. Тог дана му је Шаренокоса дала име. Није помагало ни што је власница покушавала да избегне продају баш тог керића. Нудила је остале за мање новца и говорила да је тај већ капарисан. Касније, приповедајући ову згоду, Меда се присећао, па и себе и нас убеђивао, да је власница била тешко разочарана што је његов избор пао на то мало, горопадно, жуто псето.

Постоји једна фотографија на којој пас седи покуњен и несрећан, са чалмом око главе. Види се како је болан и увређен, како му није јасно шта то треба да значи... Најурили су га из куће у којој је био равноправан члан чопора и сместили га у псећу кућицу у дворишту. Али проклета је сујета, па макар и псећа – користио је сваку прилику да накратко шмугне унутра, оде до кухиње и запиша ногу стола. Он је био прва беба у старом дому. Ја сам био улез, узурпатор његових права, отимач наклоности његових богова...

Кућа је била ушорена, приземна, са два прозора према улици. Дрвена капија заклањала нас је од погледа. Са унутрашње стране имала је неколико попречних и укошених гредица, лепо распоређених, таман да се ту сместим и гледам напоље... У дворишту је растао орах. Крошња је заузимала пола неба, а његов мирис испуњавао је пролеће и лето. Или је то био њихов мирис у њему... Гледао сам пупољке, па

лишће, па тешки, зелени плод како тамни, трули и пада, откривајући тврдо коштано средиште, свако слично наборано, а различито. Сакупљао сам их у канте које је бака за ту намену унаоколо постављала. Рано сам сазнао и то да руке могу добро да поцрне од трулог омотача ораховог плода. На једној од доњих грана, окренутој према кући, висила је, на дебелом белом конопцу, аутомобилска гума. Служила је као љуљашка и као реквизит за разне лудорије. Мог пса није требало два пута звати да се игра. Повукао бих гуму у страну, што више могу, па бих је највећом брзином одгурнуо према свом другу. Он би сачекао да му долети скоро до главе и тек онда би муњевито одскочио, извијајући своје снажно тело као нека велика, летећа и режећа глиста. За тренутак би тако лебдео у ваздуху, а ја бих му се дивио. Понекад бих успео да га треснем гумом по њушци. Грубост ме је привлачила, као и игре на ивици опасности, брзине, снаге и бола. Али трудио сам се да не пређем границу, тачку после које нема поправног, јер ме је Меда учио: „Немој чинити другима оно што не би желео да други учине теби.“

Двориштем се простирао бетон, од капије до гараже. Са леве стране, према кући, било је поплочано циглама, а десно, код ораха, налазила се једва два метра висока ограда од црних, уљем премазаних дасака, иза које су становале наше комшије, тетка Дара и чика Степа. Одмах иза те ограде биле су смештене тетка Дарине кокошке.

Мени је одмалена ишао шут и десном и левом, а живина и лопта никада нису били пријатељи. Можда сам имао три године када је чика Степа замо-

лио Меду да учини нешто по питању кока које су јаја носиле све ређе јер им је бомба све чешће падала на главе.

Слушао сам престрављено кокодакање након што би ми лопта легла на ногу... Неописиво је задовољство ударити је свом снагом, а она лети ли лети, враћајући се с треском према мени. Па опет, па опет, све док се не отргне контроли и одлети на кров комшијске куће, па у кокошињац, или далеко увис, кроз крошњу ораха и ломљаву грана, опет у кокошињац, или одвали баш у ивицу даске са које отпадају иверје и прашина, извије се високо и у фелшу поново слети међу кокошке.

„Забранићемо му да шутира у дворишту“, рекла је Шаренокоса.

„Нека шутира, подићи ћу ограду“, нашао је решење Меда.

Након неколико дана, високо изнад црних науљених дасака, издизала се плетена жица у два реда, развучена преко дугачких штафли закованих до земље. Изгледало је ружно, али лопта је ретко прелазила у комшијско двориште.

Меда је мирисао снажно, тешко и пријатно. Уливао је тај његов мирис сигурност и поверење, чак и када би после ручка сео у фотељу и дигао смрдљиве ноге на табуре. Никада, у ствари, оне нису смрделе. Давале су до знања да је ту. Постојали су периоди када сам осећао жестоку потребу за његовим присуством. Осећај је био силан, опипљив, као глад или жеђ. Меда је био јак као медвед, а и глас му је био такав, па га је неко прозвао Меда. Али, био је

и нежан. То је нека нарочита нежност, кроз коју се осећа зауздана снага, кадра да једним покретом стави тачку на твоје постојање.

„Тачно знам који је нож Жаре за ручком држао у руци. Топлији је од осталих. Ето какву циркулацију има“, говорила је Шаренокоса док је прала судове.

Меда је и хркао. Знао је да захрче тако да се затресу прозори у дневној соби, они који су гледали у двориште и на којима су биле налепнице са Пајом, Шиљом и Плутоном.

Иако су вероватно сви очеви до одређеног периода детињства својих синова веома снажни, за синове најснажнији, мој је Меда био јак као животиња. Одрастао је на селу. Сваки дан, пешачио је до школе шест километара и исто толико прелазио када би се враћао кући. Поред свих спортова лоптом, бавио се атлетиком, гимнастиком, дизањем тегова и рвањем (могао је да држи 'заставу' на лествицама). Нема снажнијих људи од рвача, поготово ако су још и машинци по професији. Ко може да надјача гимнастичара, дизача тегова и рвача који обрађује челик?

Познајем тај осећај када те загребе брада, загрли јако, мишићаво тело и запахне мирис мушког зноја, а у уху завибрира дубоки глас.

Меда ме је возио на седишту причвршћеном на управљач. Зврндао сам звонцем док ми је ветар бријао образе. Он је имао велики, црни, мушки бицикл марке „рог“. Шаренокоса је возила за нама свој женски бицикл, Медин поклон, тиркизни са светлим детаљима; гуме са смеђим газиштима, са белим штрафтама са стране, као камашнама. И кожни, штепани сиц одозго је био зелен, а на месту где се сужава да направи место за унутрашњи део

бутина, бео. Био је то најженственији бицикл свих времена.

Ишли смо на долму, земљани насип на Дунавцу, рукавцу који је између Штранда и Рибарског острва са Дунавом повезивао канал Шодрош. Дунавац се осећао на устајалу воду, жабокречину, травуљину, песак и муљ. Могло би се рећи да је стварно баздио, али мени је мирисао узбудљиво, као траг нечег давног и тајанственог.

Деца су врштала, вода се пенила док су момци скакали са великих бетонских коцки. Девојке уско-витланих коса њихале су тела у бикинијима.

Било је и паса, расних и луталица. Од расних, највише је било немачких овчара, немачких боксера, шарпланинаца и таксика (јазавичара).

Волео сам боксере и вучјаке. Знао сам неколико дворишта у којима су живели поједини примерци. Посебно бих молио Меду да успори код једне куће, јер се ту налазио необично снажан боксер. Био је онижи али је имао широке груди и, на њима, велику белу шару у облику руже. Седео је достојанствено напред дворишта док бисмо га ми посматрали, зауставивши бицикл близу ограде. Зрачио је моћ. Својим великим црним очима гледао је у наше очи, нетремице. Лајао сам, мјаукао и звиждао не бих ли га померио са његовог краљевског положаја али није вредело.

„Ајмо, доста је било!“ рекао би мој возач и наста-вио низ улицу, док сам користио и последњи секунд да се напасем тог призора пре но што бицикл замак-не за ћошак. Луталице су биле луталице, као и данас. Трчале су за бициклима и лајале.

Он је окретао педале не хајући, а ја сам, заваљен између руку и груди у којима је куцало срце само за мене, био сигуран у њега, у себе и своју удобну фотељицу на његовом волану.

Меда ме је волео безрезервно. Био је спреман да умре за мене у сваком трену. Жртвовао се и када сам испадао највећа хуља. Трпео је стоички моје хирове. Хришћанском помирљивошћу и безграничном добротом пеглао је таласе мог лудог темперамента. Када сам почео да постајем човек, био је мудар, није ме ломио. Пустио је дивље дрво да расте, али му је преносио своје схватање света и живота. Ништа није наметао, било је: „узми или остави“.

Пишао сам по многим његовим речима и нисам се кајао нити био захвалан. Нисам знао да ћу једног Божића, тачно у подне, изгубити најбољег друга.

Шаренокоса је била насмејана. Имала је црвенкастосмеђе праменове који су ишли све до сјајне светложуте. Таласала се чудна шарена коса као јесен крајем октобра. Никада није фарбана. Природа је све сама урадила. Причала ми је да се због мене шест месеци није очешљала. Таман толико нисам спавао од када сам испао на светлост дана. Драо сам се као махнит и ништа ту није помагало. Нисам сасвим сигуран, али као да ми је остао познат и мирис њеног млека. Сисао сам, кажу, девет месеци. Памтим трзање када бих је ујео за брадавицу. Волео сам то да радим. А глас, нема лепшег гласа за бебу; она и ја и њена мека кожа, свеж мирис чистог тела и помало хладна, помало масна „нивеа“, и њене усне, и бели,

здрави зуби. Све је испаравало и мешало се, мирис креме за лице и мирис свежег даха...

Пре него што су ме избацили из спаваће собе, спавао сам у кревету, наслоњеном на њихов расклопљени кауч с федерима. Заспао бих тек пошто би њена коса у мојој руци небројено пута променила најразличитије положаје. Била је дуга па сам могао да бирам колико високо ћу да захватим прамен. И могао сам да је миришем и да се мазим по лицу.

Чули су се уздаси. У ствари, можда само њени уздаси, а његово померање у кревету, и стењање опруга под тежином. Док је стењала наша ноћ пуна љубави, ја бих мирно тонуо у сан.

Бака се осећала на кухињу, а кухиња на све редом. Најчешће је то био мирис чорбе од грашка, загорелих палачинки и искипелог млека. Увек сам се свађао са њом због тих палачинки. Највише их волим са орасима, али када видим да су изгореле – мука ме ухвати. Није у питању само лош укус, има и оних који тако воле, моја бака на пример, већ ме увек разочара и порази чињеница да је уништено нешто добро.

А када би ми, мртва хладна, рекла, с мађарском поштапалицом 'хат' која на српском значи 'па': „Хат, нису изгореле, то је само мало реш...“, стварно бих полудео. Захваљујући њој, врло рано сам почео сâм да печем палачинке. Имала је седу, кратку, таласасту косу, светле зеленкастоплаве очи и од проширених вена болесне ноге. Била је Словакиња, одрасла у мађарском предграђу па је оба језика говорила боље него српски, што сам ја опако искориштавао,

када би неку нашу реч унакарадила. Важио сам за најнемирнијег дечака у комшилуку, а она је то добро осетила на својој кожи.

Као да је чујем, сва у бесу и немоћи да ме стигне, виче за мноме: „Немој тамо да се сиграш! Жаба Губа! Анципатер! Јој, чо је злочест!“

Шта сам могао? Да се смирим? Како? Имао сам три или четири године и енергију нуклеарне електране.

Али, када бих се у ходнику, близу кухиње да би ме чула, искакио у пластичну ношу, викао сам гласом улизице: „Бако, готов сам!“. Онда би она, гунђајући да јој не загори ручак, долазила и брисала ми задњицу. Тих неколико секунди био сам миран и захвалан што уместо мене обавља прљав посао, а већ минут касније јуришао бих с копљем у руци, са краја дворишта да залет буде што јачи, и прошишавши кроз кухињу и отворена врата собе, забио бих се оружјем и челом посред великог стајаћег, у дрвени рам уоквиреног, огледала. Она је вриштала, ја сам крварио, а огледало је престало да буде огледало.

Постоји једно доба године када између осам и десет увече месец стоји на небу ниско изнад равнице, бледонаранцаст као буђава поморанца. На своду – рој звезда уобичајеног распореда, али изражајнијег наступа него претходних дана.

А када удахнеш, ваздух уђе мало дубље у плућа па ти се учини да је продро све до пета. Тако се код нас назиру први знаци пролећа.

Касније, долазе ласте, ведрији гласови и чешће зврндање звонца на бициклима.

Све се убрза, оживи, па и просјаци, заједно са псима луталицама, однекуд измиле. Нашу је капију једном отворио мршав човек са качкетом, у одрпаним панталонама и раздрљеној кошуљи.

После сам сазнао да је то био неки од намерника који је, сећајући се времена када је овде била кафана, понекад долазио да замоли за храну и воду. Све се одиграло муњевито. Брљао сам по прашини дворишта, као и увек. Врата су зашкрипала. Истог трена зачуло се потмуло режање. Следио сам се. Био је то неко други, не онај мили, блесави, раздрагани балоња. Звер је пројурила поред мене. Просјак је немо лежао док се кербер кезио над њим. Меда се одједном створио ту, да заузда чуваркућу. Боје су се мењале на грудима јадника водњикавих, изгубљених очију, док га је бака појила и хранила, не би ли дошао к себи.

„Зашто су чики тако црвене груди?“, питао сам.

„Деки га је ударио њушком“, одговорио је Меда.

Тога дана схватио сам да мој друг припада свету одраслих.

Четврто лето врило је у прашини поред калдрме, а на тротоар се није могло босим ногама. Ипак сам после ручка истрчао до трафике на углу.

У руци сам имао црвену стодинарку са коњима који се пропињу. Бетонске коцке жариле су ми табане. Дошло ми је да се упишам у гаће.

„Сличице са аутомобилима за све паре“, рекао сам тетки у киоску.

Моји су седели са ујаком и весело разговарали. Тако је било увек када он дође да нас посети: покло-ни, радост, храна, вино, смех.

Балави је вртео својим патрљком од репа, бака изводила чудеса за шпоретом, Шаренокоса је гледала у брата како једино сестра уме, а Меда је шогору наздрављао шприцерима. Онда сам се појавио са својим „уловом“.

„Шта ти је то? Откуд ти толике сличице?!“

„Ујка ми је дао паре“, бранио сам се док су ми кесице испале на патос.

„Па ти си стварно луд, Звонимире! Колико си му пара дао? Сто динара! Могла сам да му купим ципеле... Дај, идемо да вратимо то назад, нема смисла...“, шизила је Шаренокоса.

„Ајде добро, смири се. Купио је и – готово. Немој, сине, други пут да трошиш док нас не питаш“, пресудио је Меда.

Када сам све залепио у албум, остало ми је бар двеста дупликата.

Ујак ми је поклањао кожне лопте за фудбал и за рукомет. Поклањао ми је и аутиће.

Посебно су ми за срце прирасла два аутића, мало већа од стандардних, копије „плимута“ и „кадилака“. Направљени од метала, један црвени са белим кровом, а други ваљда зелени. Брзо се та фарба огулила јер су у мојим рукама возила много прелазила.

Са ујаком су долазили ујна и њихов син Борис, три године старији од мене. Одмах сам се „заљубио“ у њега. Био је паметан и спретан. Имао је загребачки акценат који сам почео да опонашам, мјаучући кроз нос.

„Како то говориш? На шта то личи!?!“, грдила ме је Шаренокоса.

Због много душа у малој кући, ми, деца, спавали смо заједно. Најео сам се шљива и прднуо Бори под нос.

„Пих, пих, ух, ала смрди...“, смејао се и правио урнебесне гримасе.

Скочио сам по још шљива, да надокнадим испалену муницију. Пао сам у еуфорију... Откривена је нова игра. Јео сам шљиве и све жешће испуштао ветрове, намештајући задњицу брату на лице, да га што боље окадим. Он се смејао, мрштио, гушио, али није одлазио. И поред несносног смрада, играо се са мном и даље...

„Гордане, убићу те!“, пренеражени Шаренокосин врисак поцепао је кућу напола.

Питали су ме шта бих волео да добијем, брата или сестру?

„Брата“, одговорио сам.

„Зашто?“

„Да имам с ким да се играм...“

Дошао је и тај дан. Меда је стартовао свој бели „Форд таунус 17 М“, са металикзеленим кровом и јајастим фаровима, између којих је била ребраста маска са плавим елипсастим знаком на средини. Ауто је имао четвора врата, точкове са раткапнама које су се у средишту уздизале у једва приметну купу, линију изувијану у облине, и седишта, спојена напред као и позади. Мењач се налазио са десне стране, код црног волана са сјајним детаљем

на сирени, а инструмент табла је већим делом била никлована, заједно са радио-апаратом јајастог облика и пепељаром испод. Спреда је тај наш „форд“ изгледао као да се смеши, отпозади је деловао некако достојанствено, с дозом туге, а са стране је имао профил господина који заслужује поштовање.

„Идемо у породилиште, по маму и брата“, значајно је објавио шофер.

Пентрао сам се на задње седиште носећи свој „кадилак флитвуд елдорадо“. Док је ауто излазио из дворишта, успео сам да угурам аутић између седишта и наслона. Потпуно сам га сакрио, да се ни случајно не види.

„Шта то тамо радиш, сине?“, гледао ме је Меда, мало у ретровизору, мало преко рамена.

„Сакривам аутић да видим да ли ће га мој брат пронаћи.“

„Он је мали, неће моћи да га тражи“, смејао се.

Мени то није било јасно. „Нема везе“, мислио сам, „добро ћемо се проводити.“ Желео сам друга за игру. Игра, каква дивна ствар, играти се, играти се до бесвести, па то је био мој посао који сам ревносно радио... Ако нисам спавао, играо сам се. Треће није постојало. Сада је та преокупација, осећао сам, требало да достигне виши ниво. Долази ми дечак којег ћу научити свему што сам знао, с којим ћу поделити страст... Још када не бих морао да спавам...

Шаренокоса се појавила насмејана и помало уморна, некако мршава. Пољубила ме је, али на брзину. Меда је у рукама носио нешто замотано у плаво-бело ћебе. Она је села поред мене, позади, а он јој је пажљиво додао то нешто. Видео сам смежурану главицу како вири из завежљаја.

„Ово је твој брат. Спава“, шапнула је.

Бацио сам поглед у замотуљак и, схвативши да нема ништа од тога да то мало увезано створење нађе мој скривени „кадилак“, извадио аутић из скровишта. Вртео сам играчку беби изнад главе, у нади да ће отворити очи, да ће је угледати, да ћемо заједно појурити игрању у загрљај...

„Пази, ударићеш га...“, рекла је Шаренокоса оштро.

„Смири се, сине!“, наредио је Меда.

Родитељи су о нечему разговарали, а ја сам први пут у животу осетио разочарање. Бака нас је чекала широм раширених руку, насмејана и брижна. Иза ње, испарења су обећавала добру клопу. Шаренокоса, помало нервозна, није била посебно расположена ни за шта, осим да легне. Меда је организовао, служивао, доносио, односио, приносио, пазио...

Она је нестала у соби, са бебом. Он је отишао да купи нешто. Бака је пожурила да заврши ручак, а ја сам остао сам. Схватио сам, или сам тек почео да спознајем осећај да игра и ја нисмо једини на свету; први пут у животу додељена ми је споредна улога. Изашао сам у двориште. Ту, одмах на вратима, вртећи кратким округлим репом, чекао је мој насмејани балави боксер. Тога дана, наше се другарство значајно учврстило. Добило је нову вредност...

Пошто мали брат није био употребљив за свакодневни посао којим сам се бавио, окренуо сам се животињским другарима. Пас је био број један и ту није било дилеме. Са мачорима никада нисам био начисто. Максимилијан – Макс био је црн као мрак у

шупи али је с времена на време, ваљда када се лињао, добијао понегде загаситоцрвену нијансу. Увек је био резервисан и ћутљив, миран, и у близини кухиње. Чинило ми се, где год седне – то место изгледа као да баш њему припада. Валеријан – Валика био је много лепши; жут, са светлим тиграстим шарама. Више се кретао и показивао. Био је веселији, али подједнако слободан и неустрашив, као и Макс. Бака их је хранила заједно, из шерпице, након што Балавом сипа његово следовање у велику шерпу у дворишту.

Викала је отегнуто: „Макси! Вали!“ и лупкала кашиком по лонцу.

Ако не би дошли истовремено, за онога који није стигао остављала је храну у посуди коју је држала у руци – да га почасте када се појави, а он би понекад дошао и знатно касније. Дешавало се да обојица зашиште и језиво замјаучу, кезећи оштре зубе један на другог, али накратко, да не изгубе следећи залог. Џеки је халапљиво прождирио своје следовање, испод ока мотрећи мрске мачоре. Никада их није сварио, а није ни могао због своје кереће душе, без обзира на то што га је тата учио да су они наши. Можда је зато са много жестине кидисао на залутале мачке које би му зашле у видокруг. А шта је друго и могао? Макс и Вали заиста су били јаке личности и то са одавно заузетим позицијама, када се он појавио у дворишту као штене.

Једном, већ увелико одрастао, сатерао је остарелог гангстера Максимилијана у ћошак између зида и капије. Широком отворених уста, био сам неми сведок те кратке битке. Макс се накострешао, на трен бацивши поглед према капији, и одустао од бежања у том смеру, односно, одустао је од бежања уопште.